

УДК 94 (4 Укр – 4Дні) «18/19»

Л. М. Лучка

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ КАТЕРИНОСЛАВСЬКИХ БІБЛІОТЕК КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Висвітлюється процес формування міжнародних відносин катеринославських бібліотек через книгообмін, придбання періодичних видань та державних відряджень.

Ключові слова: бібліотеки, іноземні фонди, міжнародні зв'язки, закордонні відрядження, персоналії.

Освещается процесс формирования международных отношений екатеринославских библиотек через книгообмен, приобретение периодических изданий и участие в государственных командировках.

Ключевые слова: библиотеки, иностранные фонды, международные связи, заграничные командировки, персоналии.

The process of forming of Yekaterinoslav libraries international relations is regarded through book exchange, acquirement of periodical editions and state scientific trips.

Key words: libraries, forming, international relations, persons, foreign funds.

Інтерес до минулого Катеринослава спонукав автора звернутися до історії бібліотечної справи міста. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вивчення міжнародних бібліотечних зв'язків Катеринослава ХІХ – початку ХХ ст. та їх осмислення у контексті вітчизняної історії. У 1960–1980-ті рр. міжнародні контакти бібліотек досліджували радянські бібліотекознавці: К. І. Абрамов (МДІК), О. Л. Дивногорцев (РДБ), фахівці Бібліотеки Академії наук СРСР, Державної публічної бібліотеки імені М. Є. Салтикова-Щедрина. Аспектами їх аналізу стали проблема комплектування іноземних фондів наукових бібліотек, звіти міжнародних відряджень та особисті професійні зв'язки. Питання розвитку бібліотечних зв'язків Катеринослава з іншими країнами до нашого часу залишалося не вивченим. Відсутність сучасних джерел даної тематики в історії нашого краю викликає необхідність детального її дослідження. Мета даної статті полягає у виявленні основних напрямів формування та розвитку міжнародних бібліотечних зв'язків Катеринослава ХІХ –

початку XX ст. та вивчення різноманітних аспектів цих відносин. Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з другої половини XIX до початку XX ст.

Міжнародні зв'язки бібліотек залежать від двох факторів: по-перше, від політичних, наукових та культурних відносин губернського міста з іншими країнами світу; по-друге, від рівня розвитку бібліотечної справи, який визначав необхідність міжнародного обміну. Міжнародні взаємини бібліотек XIX – початку XX ст. сприяли не тільки поширенню бібліотечної справи губернського міста, а й стимулювали розвиток науки, освіти та культури Російської імперії. Обмін практичним досвідом дозволяв удосконалювати бібліотечну справу Катеринослава.

Початок міжнародних бібліотечних зв'язків відноситься до XVIII ст. Їх ініціатором стала Російська Академія наук у Петербурзі, яка з метою поповнення іноземних фондів бібліотеки Академії наук працями європейських вчених здійснила перші обмінні зв'язки з відомими іноземними науковими установами. У XIX ст. подальше міжнародне зближення культур поступово поширювалось. Обмін стосувався бібліотек, які мали дублетні фонди.

До умов, які гальмували цей процес, відносилися: по-перше, постійна нестача коштів, які були потрібні для пересилання власних видань, по-друге, Перша світова війна нанесла величезної шкоди іноземним зв'язкам з бібліотеками Німеччини та Австро-Угорщини. Зазначимо, що Німеччина була головним довоєнним партнером у галузі книгообміну та книготоргівлі. Тому війна з Німеччиною згубно позначилася на поповненні іноземних фондів вітчизняних бібліотек [3, с.9–14].

Зовнішні відносини катеринославських бібліотек відбувалися через міжнародний книгообмін та придбання друкованих видань за кордоном, які збагачували іноземні фонди місцевих бібліотек. На жаль, пошук інформації з особистих професійних контактів катеринославських бібліотекарів з іноземними колегами не дав результатів.

Звіти Катеринославської Губернської Земської Управи містять інформацію про медичні бібліотеки міста з даного питання. Головна медична бібліотека Губернської лікарні, відкритої 1845 р., поповнювала свої фонди не тільки російськими творами та періодичними виданнями, а й німецькими для лікарів та хворих. Газети надходили з Дрездена. У 1887 р. серед 13 іноземних видань – 7 видавалися німецькою мовою: щомісячні зошити з терапії; Архів з клінічної ме-

дицини, Хірургічний журнал, Центральна газета з офтальмології, Журнал з психіатрії, Центральна неврологічна газета [14, с. 113]. У 1899 р. бібліотека мала 16 назв іноземних медичних періодичних видань [20, с. 111].

Серед бібліотек, які мали значні іноземні фонди, значилася бібліотека Катеринославського товариства помічників лікарів: підручники з клінічної діагностики, акушерства, хвороб вуха, лікарських засобів, психопатії, практичної хірургії [11, с. 7]. У 1910 р. бібліотека товариства придбала цінне видання «Энциклопедии практической медицины» німецького професора А. Eulenburga, витративши великі кошти (138 крб.). Бібліотека отримала довідково-універсальне видання з усіх галузей медицини [12, с. 7].

Зазначимо, що кількість іноземних видань, які передплачувала Управа, з кожним роком зростала. Так, «Памятная книжка Екатеринославской губернии» за 1867 р. містить перелік іноземних періодичних видань: «Панблат» (2 примірника); «Обзор католический» (1 примірник); «Санкт-Петербург медицинский журнал» (німецькою мовою, 1 примірник); «Санкт-Петербург – газета» (німецькою мовою, 3 примірника). У 1887 р. місто володіло загальним фондом іноземних періодичних видань у кількості 25 назв або 87 примірників [21, с. 293]. Бібліотека Катеринославської Земської Управи нараховувала 9 назв сільськогосподарських журналів німецькою та французькою мовами («Acker Gartenbau Zeitung», »Le Jardin», «Revue Horticole» та ін.) [7, с. 131].

Історія створення перших народних бібліотек, відкриття яких почалося у Російській імперії другої половини XIX ст., пов'язана з професором всесвітньої історії Берлінського університету Фрідріха фон Раумера (1781–1873). Організатором утворення читалень стало німецьке Товариство наукових бесід. Для заснування визначених бібліотек в Російській імперії видатний бібліотечний діяч XIX–XX ст. Л.Б. Хавкіна (1841–1949) використовувала набутий у Західній Європі досвід. У 1911 р. Катеринославська міська громадська бібліотека отримала один том цінного історико-географічного атласу (опису) Аргентини від генерального консула цієї країни [13, с. 15].

Історія бібліотечних фондів збирань Катеринославської класичної гімназії пов'язана з постаттю М.П. Міклашевського, одного з Новоросійських губернаторів (1801–1804) та найдіяльнішого попечителя навчальних закладів Катеринослава XIX – початку XX ст., який постійно піклувався про бібліотечні фонди. Так, до книжкового фонду

Катеринославського народного училища (пізніше Катеринославська класична гімназія) належали видання виховного казенного закладу в кількості 172 назв з різних мов. Є згадки й про пожертвування цій бібліотеці 250 книжок творів з різних мов, які належали князю Григорію Потьомкіну та архієпископу Євгенію Булгарісу [4, с. 9–17].

У 1812 р. фундаментальна бібліотека училища значно поповнила свої фонди, придбавши у Лейпцигу 305 томів творів грецькою, латинською, французькою та німецькою мовами. Німецькою мовою були виписані кращі твори письменників XVIII – початку XIX ст. На це витрачено близько 2500 крб. [4, с. 23]. У 60-ті рр. XIX ст. бібліотека навчального закладу мала «Книгу природи Берліна», яка у процесі навчання використовувалася учнями як навчальний посібник з іноземної мови та «Ботаніка» Діппеля – з природничої історії [10, с. 193].

Аналіз бібліотечних фондів дав можливість вивчити склад книгозбірні, до якої належали й німецько-російські словники. Переклади з німецької мови на російську користувалися підвищеним попитом, особливо вірші німецького поета Й. В. Гете. Зазначимо, що в 1914 р. Рада Катеринославської фельдшерської школи підтримала пропозицію викладача російської мови Мойсеєнка щодо придбання у шкільну бібліотеку Повного зібрання творів Й. Ф. Шиллера [2, с. 704]. Привертають увагу кількість бібліотечного фонду Катеринославської класичної гімназії європейськими мовами: 1855 рік – 1431 томів; 1856 р. – 1435; 1859 р. – 1444 [10, с. 150].

Відсутність фінансової підтримки бібліотечної справи з боку міської Управи гальмували процес розширення культурних міжнародних зв'язків. Незважаючи на негативні сторони, міська влада піклувалася про професійний рівень педагогів та підвищення грамотності учнів.

З історії Катеринославської губернії відомо про життя грецьких поселень. Для навчання їх дітей з вересня 1871 р. в класичній гімназії запроваджено вивчення грецької мови зі складанням іспитів з даного предмету. Введення нового предмету викликало ряд проблем, пов'язаних з підготовкою вчительських кадрів та зі створенням навчальних посібників. З останньою проблемою гімназія успішно впоралася. На уроках грецької мови пропонувалася навчальна грецька граматики Кюнера [10, с. 243].

При вивченні німецької мови, як свідчить викладач Класичної гімназії Ф. Локоть, учнями використовувалися «Практический курс немецкого языка» Керковиуса та «Руководство к изучению немец-

кого языка» Гансмана. З курсу іноземної словесності учні VII класу вищеназваного закладу вивчали творчість німецьких поетів та письменників: Шиллера (видання Манштейна 1894 р.), Гауфа «Лихтенштейн» (видання 1891 р.), Гете «Герман и Доротея» (видання Манштейна 1893 р.). З метою кращого засвоєння предмету на уроках малювання використовувалися настінні таблиці та атласи Ганноверського товариства.

До бібліотеки Вищого гірничого училища надсилали свої видання й іноземні організації (Commision geolog. de la Finlande, Acad des Sciences de Paris; K. Svenska Vetenskaps Akademia). На початку XX ст. (1908 р.) іноземні періодичні видання становили 3707 примірників. Бібліотека отримувала щорічно 170 назв іноземними мовами (німецькою, французькою та ін.). У 1911 р. нові періодичні видання складали 4339 зарубіжних журналів та газет.

Вище гірниче училище віддавало перевагу іноземним виданням, які містили найповнішу наукову інформацію з різних галузей [18, с. 48].

Аналіз книжкових фондів Катеринославського музею ім. О. М. Поля, директором якого був Д. І. Яворницький (з 1902 р.), доводить, що музейна книгозбірня налічувала цінні перекладацькі видання німецьких авторів. Увагу привернули такі сім книжок:

1) «Искусный эконом, или хозяйственная книга», складена І.Ф. Майером та перекладена з німецької мови Я. Мірновим. Книга видана 1794 р., в Москві в Університетській друкарні Ридигера та Клаудія. Книга має 412 сторінок. Палітурка книги складається з дошок у темно-коричневому орнаменті під «шкуру». Запис з каталогу музейної експозиції свідчить, що книга потрапила до книгозбірні історичного музею з бібліотеки Кузьми Котова (1855–1938), уродженця та мешканця Катеринослава, господаря свого маєтку поблизу с. Михайлівка Катеринославського повіту, українського культурно-громадського діяча, поета, письменника.

2) «Краткое описание всех случаев, касающихся до Азова». Переклад з німецької мови здійснив І. К. Тауберт. Дана книга є третім виданням, яке вийшло з Санкт-Петербурзької друкарні Академії наук у 1782 р. Кількість сторінок – 244. Палітурка книги така, як і у попередній книзі. Печатка з текстом свідчить, що книга була придбана через книжкову торгівлю А.В. Скалона у Харкові.

3) «О полезном с юношеством чтении классических писателей мнение». Переклад з німецької мови Д. Семенова, видана 1774 р. у Санкт-Петербурзі, обсягом 46 сторінок. Печатка на титулі містить

різноманітні відомості: книга з книжкової крамниці К.В. Міллера, яка була розташована на вулиці Луговій Мільйонній, пропонувалася читачам за 10 коп. У XIX ст. книга перейшла до колекції Братського Данііла Михайловича купецького сина, про що свідчить запис на останньому аркуші книги.

4) Рот, Эберхард Рудольф. «Достопамятное в Европе» Переклад з німецької склав С. Волчков. Книга видана у друкарні Сенату в 1761 р., кількість сторінок складає 278. Палітурка виконана з картону в темно-коричневому вирішенні під «шкуру». Привертає увагу корінець орнаментального витискування.

5) «Руководство учителям I и II класса народных училищ Российской империи». З німецької мови переклав Ковальов. Видана 1783 р. у Санкт-Петербурзі, книга містить переклад іншої книги: І.І. Фельбигера, виданої в 1776 р. у Відні. Цікавий факт: указаний тираж – 3000 екземплярів.

6) «Учитель или всеобщая система воспитания». Названа книга уявляє собою переклад 3-го німецького видання професора Й. Маттіса Шрека та Й. Еберта. Опублікована університетською друкарнею М. Новикова 1789 р. Книга містить 12 розділів та налічує 481 сторінок з кольоровими ілюстраціями.

7) «Флорианова экономия» в 9-ти книгах. Переклад з німецької мови здійснив С. Волчков. Книга побачила світ 1786 р. в друкарні Академії наук та є четвертим виданням, яке складається з 291 сторінок та має малюнки. Характерно, що надрукована вона тиражем 412 екземплярів. Цінність видання полягає у присвяті російській імператриці Катерині II, як подарунок. 6 грудня 1884 р. книга потрапила до Миколи Чехова (1865–1947), про що свідчить дарчий напис. Життя М. Чехова в Катеринославі пов'язано з його діяльністю шкільного вчителя Катеринославської залізниці та діяча народної освіти (земської школи). Як просвітник та організатор учительських товариств та курсів він опікувався проблемами дитячого читання. Результатом його багатогранного таланту стало видання п'яти книжок. Під час наукової діяльності М. Чехов звертав увагу на унікальні книги приватних колекцій. Даний примірник побував у руках відомих історичних постатей, здійснивши шлях тривалістю майже сто років, та посідав на початку XX ст. почесне місце у бібліотеці Катеринославського історичного музею [9, с. 46.].

Видатний вчений, громадський діяч Д.І. Яворницький більше 10 років провів у пошуках першоджерел до історії Запоріжжя. У сво-

їх дослідженнях з історії запорізьких козаків, результатом яких стало видання першого тому «История запорожских козаков» (1900 р.), Д.І. Яворницький користувався багатим архівом керівника казенної палати у Варшаві та видавця У.Я. Рудченка під назвою «Архів коронного скарбу». У результаті копіткої праці український етнограф відшукав у архіві деякі справи, які стосувалися історії запорізьких козаків, та опублікував їх.

Українсько-польські зв'язки Дмитра Івановича тривали у Варшаві, де він займався впорядкуванням архіву старопольських справ Колишнього фінансового управління. Складання бібліографічного покажчика архівних документів стало кінцевим результатом його праці [26].

Під час роботи над другим томом «Истории запорожских козаков» (1895 р.) Д. І. Яворницькому допомагало глибоке знання польських хронік та польських літописців. Він опрацював такі польські видання: «Хроника Мартина Бельского» (видання «Санок», 1856 р.); «Хроника Пясецкого» (Краков, 1870 р.); Нісецький «Корона польская» (1740 р.); Албетранді «Правление Стефана Батория» (Варшава, 1823 р.); Гейденштейн «История польская» (1857 р.); Папроцький «Господство рыцарства польского» (Краков, 1584 р.); Іоachim Бельський «Продолжение хроники польской» (Варшава, 1851 р.); Літопис Ерлича (Варшава, 1853 р.); Дубецький «Исследования и сообщения» (Краков, 1880 р.); «История правления Яна Казимира» (Познань, 1840 р.). Епістолярна польська спадщина також знайшла відображення на сторінках відомої історичної книги. Так, Д. І. Яворницький часто користувався листами Станіслава Жолковського, виданих у 1868 р. [25, с. 12].

Д. І. Яворницький підтримував інтелектуальні зв'язки з французьким істориком П. Пірлінгом (1840–1922). У 1888 р. французький історик звернувся до українського діяча з проханням перекласти дві брошури про Комулея, які він йому надіслав (Комулович О. – хорватський священник кінця XVI ст., який відвідав Україну та вів переговори з С. Наливайко). Переклад щоденника Комуловича зробив Д.І. Яворницький, що дуже цікавило французького історика, який досліджував постать О. Комуловича [6, с. 428–429].

З метою обміну досвідом окрему роль відігравали закордонні відрядження. Так, у 1910 р. Педагогічна рада Катеринославського реального училища ухвалила рішення про наукове закордонне відрядження П.М. Суркова, викладача фізики та бібліотека-

ря для ознайомлення з роботою фізичного кабінету та влаштування хімічної лабораторії німецьких середніх навчальних закладів [24, с. 52]. Доктор Катеринославської Губернської Земської лікарні Ю. М. Кернер вивчав медицину за кордоном. Результатом подорожі стало видання навчального ілюстрованого анатомічного атласу для студентів вартістю 1 крб. 20 коп. [11, с. 59].

У 1893 р. у зв'язку з від'їздом голови комітету Товариства попечительства про жіночу освіту в Катеринославі К. І. Мессарош за кордон, активний член та друг Товариства І. Г. Греков звернувся до неї з проханням ознайомитися зі станом діяльності зарубіжних народних бібліотек [16, с. 10]. Це допомогло К. І. Мессарош створити у 1902 р. проект нового будинку для Товариства про жіночу освіту, до якого входила бібліотека на третьому поверсі загальною площею 12 кв. саж. [17, с. 16].

Привертають увагу імена двох читачів: А. Е. Плінера, викладача музики у 1901–1903 рр., який закінчив курс Імператорської Варшавської консерваторії, та І. І. Пітра, викладача гімнастики у 1908 р. Діяльність останнього пов'язана з історією Празького товариства «Сокіл». На початку XX ст. засновується «Чеське освітнє товариство», яке значну увагу приділяє спортивному розвитку молодого покоління. На базі цієї організації створюється «Сокіл». Сама назва, як і характер діяльності «Сокола», були підказані відомою культурно-освітньою організацією, заснованою у Чехії ще у 1862 р. І. І. Пітра проводив заняття з учнями чеською системою [24, с. 34–35].

Катеринославський дворянин, колекціонер, культурно-громадський діяч Г. П. Алексєєв, збираючи власну бібліотеку, опікувався придбанням й іноземних видань: 36 примірників книжок та журналів XVII – XVIII ст. Наприклад: «*Journal encyclopedique ou univesel*», «*Mercure de France*» (2 т.), «*Ziegerhorn. Staate Recht der Herzogthiimer Curland und Semgallen*» (1772 р.). 168 шафа бібліотечного зібрання Г. П. Алексєєва зберігала Євангеліє 28 мовами (англійською, голландською, іспанською, італійською, німецькою, польською, угорською, французькою, чеською, японською). Загальна кількість іноземних видань приватної колекції становила понад 7 000 примірників (6 314 книжок та 948 томів періодичних видань).

Серед художньої літератури (1724 т.) найбільший відсоток склали французькі видання: Гранж (23 кн.), В. Гюго (27 кн.), Е. Золя (6 кн.), Поль де Кок (54 кн.). Англійські твори представлені виданнями (книгами) У. Шекспіра, Р. Монтгомері. Фонд історичних видань

становив 1809 томів іноземними мовами. Г.П. Алексеев придбав й географічні видання: атласи, мапи. Бібліотека дворянина зберігала значну кількість щорічників, альманахів французькою та німецькою мовами (напр., «Almanach de Gotha» (1857–1911 pp.), Reclus E. «Geogr. Universelle» (19 т.), «Revue des de ux mondes» (1838–1912 pp.) [8, отдел I – XI (I)].

При вивченні українсько-польських зв'язків дізналися про активну діяльність польського Громадського Зібрання «Огниско», яке функціонувало в Катеринославі у 1912–1917 рр. При ньому діяла бібліотека, якою керувала полька Яніна Кміта [5, с. 196]. Клуб «Огниско» підтримував тісні зв'язки з Товариством піклування про поліпшення умов побуту учнів початкових училищ Катеринославської губернії, яке існувало з 1909 р. під керівництвом Губернского присутствия. Так 6 грудня 1912 р. Товариство влаштувало в клубі «Огниско» виставу за п'єсою І. Тобілевича «Безталанна». Гроші від вистави поповнили бюджет Товариства та сприяли розвитку двох великих культур – української та польської [1, с. 6].

Культурний заклад піклувався й про освіту губернського міста, одним з напрямків якої стало створення вчительського будинку. Зразками останнього стали вже існуючі: Австрійський вчительський будинок у Загребі, Хорватський та Німецький будинки вчителів у Відні. Кожний з названих закладів мав педагогічну бібліотеку та безкоштовну читальню. Катеринославський вчительський будинок повинен бути подібним на західні зразки з метою задоволення різноманітних запитів вчителів. Значна допомога в цьому напрямку відводилася педагогічній бібліотеці, яка за звітом, мала окрему кімнату з великою бібліотечною шафою, де зберігалися книжки та періодичні видання вчительського закладу [19, с. 43].

Товариство сільського господарства, яке діяло в Катеринославі у 1915–1917 рр., власне видання – журнал «Южное хозяйство» – відправляло до Англії [15, с. 96]. Збірник «Врачебно-санитарная хроника Екатеринославской губернии» (1909–1912 рр.) містив бібліографічні матеріали іноземних видань, які друкувалися в розділі «Из русской и иностранной печати». Читачі видання знайомилися з новинками німецьких книг (Дерр «Современное состояние учения о гигиене»; Фишер «Исследование протеинов и аминокислот» (Берлин, 1906); Гамбургер «Об иммунитете против туберкулеза» (1908 р.)) та статтями іноземних журналів (польського журналу «Здравия»; німецьких журналів «Школьная гигиена», «Иммунитет», «Клиническая меди-

цина»; Віденського «Клінічного щотижневика», видань німецького медичного Товариства Готтліб та Ліфман; Мюнхенського щотижневика з фізіологічної хімії. Зауважимо, що вищеназваний збірник налічував 323 джерела, з них майже 300 – німецькі видання, надруковані мовою оригіналу [2].

Губернська лікарсько-санітарна Рада Катеринославського земства перекладала статті іноземних фахових періодичних видань. Так, епідемічний лікар Є.О. Янушевич у 1913 р. зробив переклад статей польського журналу «Здравия», санітарний лікар Олександрівського повіту Катеринославського губернського земства С.О. Томілін переклав статтю німецького професора гігієни Мюнхенського університету М. Грубера. Реферування журналів сприймалося як перші паростки бібліографічної справи, що мало велике значення для підготовки кваліфікованих кадрів.

Підсумовуючи зазначимо, що катеринославські бібліотеки XIX – початку XX ст. налагоджували книгообмінні зв'язки з європейськими закладами та установами через книжкову продукцію, яка поповнювала фонди бібліотек міста та допомагала зростанню культурно-освітнього рівня педагогічних кадрів Катеринослава. Фонди іноземних видань, загальна кількість яких складала понад 13000 т. книжок та періодичних видань, мали різноматичний репертуар. Значне місце в міжнародних відносинах посідали зв'язки катеринославських бібліотек з Австро-Угорщиною, Німеччиною, Польщею, Францією через книгообмін та купівлю іноземних видань, які надходили до бібліотек різного підпорядкування в Катеринославі (земські, народні, навчальні, медичні, музейні). У приватних зібраннях катеринославські діячі значну увагу приділяли поповненню колекцій іноземними виданнями.

Міжнародне професійне спілкування катеринославських діячів з метою обміну прогресивного досвіду відбувалося у закордонних відрядженнях (Ю. М. Кернер, К. І. Мессарош, І. І. Пітра, П. М. Сурков). Важливу роль у розвитку наукових міжнародних відносин Катеринослава відіграв Д. І. Яворницький, який протягом своєї плідної діяльності постійно підтримував особисті стосунки з європейськими діячами. Вагоме місце в культурному розвитку міжнародних відносин посідали бібліотеки навчальних закладів, товариств та медичні бібліотечні осередки, які давали можливість катеринославським читачам знайомитися з європейським інформаційним простором з метою використання зарубіжного досвіду у вітчизняній бібліотечній діяльності.

Бібліографічні посилання

1. Весь Екатеринослав за 1912 г.: Справочник. – Екатеринослав, 1913.
2. Врачебно-санитарная хроника Екатеринославской губернии за 1914 г. – Екатеринослав, 1914.
3. *Дивногоорцев А. Л.* Международные библиотечные связи России: Истор. очерк / А. Л. Дивногоорцев. – М., 2001.
4. *Донцов Г. В.* Историческая записка о Екатеринославской гимназии, 1793–1882 / Г. В. Донцов. – Екатеринослав, 1882.
5. Екатеринославский адрес-календарь на 1917 г. – Екатеринослав, 1916.
6. Єпістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. Вип.1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / уклад. С. В. Абросимова, А. І. Перкова та ін. – Д., 1997.
7. Каталог книг библиотеки Екатеринославской уездной земской управы, учрежденной для служащих в Уездном земстве. – Екатеринослав, 1914.
8. Каталог Котовской библиотеки Обер-Гофмейстера Г. П. Алексеева. – Б.м.и., 1913.
9. Книги гражданской печати XVIII века: Каталог музейной коллекции / ДИМ; сост. С.В. Абросимова. – Д., 1989.
10. *Локоть Ф.* Столетие Екатеринославской классической гимназии, 1805–1905 гг. / Ф. Локоть. – Екатеринослав, 1908.
11. Отчет Екатеринославского общества помощников врачей за 1908 г. – Екатеринослав, 1909.
12. Отчет Екатеринославского общества помощников врачей за 1910 г. – Екатеринослав, 1911.
13. Отчет Екатеринославской Городской Общественной библиотеки за 1911 г. – Екатеринослав, 1912.
14. Отчет Екатеринославской Губернской Земской Управы за 1887 г. Ч. II – Екатеринослав, 1888.
15. Отчет о деятельности Екатеринославского общества сельского хозяйства за 1915 г. – Екатеринослав, 1916.
16. Отчет о деятельности Общества попечительства о женском образовании в г. Екатеринославе за 1893 г. – Екатеринослав, 1894.
17. Отчет о деятельности Общества попечительства о женском образовании в г. Екатеринославе за 1902 г. – Екатеринослав, 1903.
18. Отчет о состоянии и действиях Екатеринославского Высшего горного училища за 1908 г. – Екатеринослав, 1909.
19. Отчет Общества попечения об улучшении быта учащихся в начальных училищах Екатеринославской губернии за 1912 г. – Екатеринослав, 1913.
20. Отчет по Екатеринославской губернской Земской больнице за 1899 г. – Екатеринослав, 1900.
21. Памятная книжка Екатеринославской губернии на 1867 г. Ч. II. – Екатеринослав, 1867.

22. Памятная книжка Екатеринославской губернии на 1895 г. – Екатеринослав, 1894.

23. Приднепровье: Ежегодник / сост. Авчинников. – Екатеринослав, 1910.

24. *Рождественский А.* Краткий исторический очерк 10-летнего существования Екатеринославского II реального училища / А. Рождественский. – Екатеринослав, 1911.

25. *Эварницкий Д. И.* История запорожских козаков. Т II / Д. И. Эварницкий. – СПб., 1895.

26. *Д. І. Яворницький:* Життєвий шлях і наукова діяльність. Бібліографія. – К., 1969.

Надійшла до редколегії 11.08.09.

УДК 94 (477):7.036

О. О. Сморжевська

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АВАНГАРДНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ ВПЛИВИ (перша третина XX ст.)

Розглянуто формування ідейних засад українського авангардного мистецтва першої третини XX ст. під впливом національних художніх традицій та новітніх західноєвропейських течій.

Ключові слова: авангардне мистецтво, художні традиції, супрематизм, фонізм.

Рассмотрено формирование идейных принципов украинского авангардного искусства первой трети XX ст. под воздействием национальных художественных традиций и новейших западноевропейских течений.

Ключевые слова: авангардное искусство, художественные традиции, супрематизм, фовизм.

The author approaches problem of the Ukrainian avantguard art in context of national and westeuropean influences in the first third of XX th century period

Key words: Ukrainian avantguard art, Ukraine, context, suprematism, westeuropean influences.

З огляду на сучасний процес повернення українського суспільства до національних мистецьких традицій і органічного їх зв'язку